

Słowo od redakcji

Oddajemy do rąk czytelników tom z kilku powodów unikatowy. Poświęcony koncepcji *governmentality*, sformułowanej przed laty przez Michela Foucaulta, pokazuje ją perspektywnie, akcentując przy tym kwestię wychodzenia poza ramę ukształtowaną dotąd w badaniach i studiach, głównie społeczno-pedagogicznych. Nie znamy drugiego tak uformowanego zbioru, choć *governmentality* jako koncepcja niejednokrotnie stanowiła przyczynek wspólnych artykulacji poszukiwań społeczno-pedagogicznych w jej obszarze (McIlvenny *et al.* 2016; Ostrowicka 2015; Peters *et al.* 2009; Simon, Maschelein 2008; Christie 2006). Wyjątkowość myśli, rozwijanej zarówno w obrębie przedstawionych tekstów, jak – metarefleksyjnie – pomiędzy nimi, wiąże się także z historią łączącą wszystkich wypowiadających się w tomie badaczy. To historia ich kilku naukowych spotkań i wymiany trwającej nieprzerwanie pomiędzy nimi w latach 2014–2017, kiedy konferowali razem, najpierw zapaleni do dyskusji w związku ze zrealizowanym w Uniwersytecie Łódzkim projektem o pedagogizacji życia społecznego i okazją, jaką stała się „okrągła” rocznica śmierci Foucaulta, a potem już w związku z otwarcie podzielaną potrzebą kontynuacji wspólnego namysłu nad kwestią *governmentality* w perspektywie społeczno-pedagogicznej (m.in. Czyżewski 2009 i 2013; Marynowicz-Hetka 2015)¹.

Interdyscyplinarny charakter publikacji, na którą składają się teksty autorów i autorek reprezentujących m.in. filozofię, pedagogikę i socjologię, był naszym zamierzeniem od samego początku. Podobnie jak redaktorzy tomu *Perspektywa Foucaultowska we współczesnej refleksji badawczej* (Przegląd Socjologii Jakościowej 2016), uważamy, że „ten wachlarz perspektyw pozwolił oddać – przynajmniej w pewnym stopniu – wielowymiarowość spojrzenia samego Foucaulta, którego nie sposób zaszerzegać do jednej tylko dyscypliny” (Franczak, Nowicka 2016).

Rzadko zdarza się, by koncepcja ukształtowana poza naukami społecznymi i pedagogicznymi zyskała na nie równie gwałtowny wpływ, jak to stało się w przypadku

¹ Chodzi między innymi o symposium „Pamiętać Foucaulta. Władza, wiedza, opór we współczesnej refleksji badawczej” (Uniwersytet Łódzki, 16–17 grudnia 2014 r.) i konferencję „*Governmentality* i co dalej?” (Uniwersytet Gdański, 8–9 grudnia 2016 r.).

koncepcji *governmentality* (pol. „rządomyślność” lub „rządzenie”/„urządzenie”), formułowanej przez Foucaulta – co warto podkreślić – przez dość krótki czas (w ramach jego wykładów z lat 1977–1979), a następnie przez niego samego odsuniętej na dalszy plan. Dwa kursy wykładów Foucaulta na temat *governmentality* (1977–1978 i 1978–1979) opublikowano dopiero po 25 latach od ich wygłoszenia, najpierw w oryginalnej wersji francuskiej (2004), a następnie w kilku innych językach.

Oddziaływanie tych publikacji na nauki społeczne i pedagogiczne, zwłaszcza w kręgu anglo- i niemieckojęzycznym, było natychmiastowe i zaowocowało u progu XXI w. w postaci dynamicznie rozwijającego się kierunku „badań nad rządomyślnością” (*governmentality studies*), zajmującego się w szczególności nieoczywistymi i często niedostrzeganymi relacjami władzy w rzeczywistości neoliberalnej.

W porównaniu z tym fenomenem wpływ koncepcji *governmentality* na nauki społeczne i pedagogiczne w Polsce pozostaje skromny, co samo w sobie domaga się komentarza. Być może ów znaczący „brak słuchu” polskich badaczy na problematykę *governmentality* jest efektem bezrefleksyjnej dominacji neoliberalnych dyskursów modernizacyjnych w nauce polskiej doby transformacji.

Tak czy inaczej, nadszedł naszym zdaniem czas na przegląd dorobku społeczno-pedagogicznych „badań nad rządomyślnością”, którego jedną z części może być dyskusja na temat źródeł nierównomiernie rozłożonej atrakcyjności tej perspektywy. Jak się zdaje, podjęcia domaga się przede wszystkim kwestia zarówno osiągnięć i zalet tego nurtu, jak i jego ograniczeń i zaniedbań, a być może także objawów wyczerpania tej formuły. W tym kontekście tom, który przedstawiamy, staje się jedną z wielu możliwych odpowiedzi na pytanie o to, co dalej po *governmentality*, czyli: jakie drogi przekraczania tej optyki są obiecujące i mogą prowadzić do uwzględnienia tych obszarów i zagadnień, które w nurcie „badań nad rządomyślnością” nie zostały w sposób wystarczający lub adekwatny opracowane.

Marek Czyżewski,
Dominik Krzymiński,
Ewa Marynowicz-Hetka,
Maria Mendel,
Tomasz Szkudlarek

Literatura

- Christie P., 2006, *Changing regimes: Governmentality and education policy in post-apartheid South Africa*, International Journal of Educational Development, no. 26, pp. 373–381, DOI: 10.1016/j.ijedudev.2005.09.006.
- Czyżewski M., 2009, *Między panoptyzmem i „rządomyślnością” – uwagi o kulturze naszych czasów*, Kultura Współczesna, nr 2, s. 83–95.

-
- Czyżewski M., 2013, *W kręgu społecznej pedagogii*, Societas/Communitas, nr 2, s. 43–73.
- Foucault M., 2010, *Bezpieczeństwo, terytorium, populacja. Wykłady w Collège de France 1977–1978*, tłum. M. Herer, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Foucault M., 2011, *Narodziny biopolityki. Wykłady w Collège de France 1978–1979*, tłum. M. Herer, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Franczak K., Nowicka M., 2016, *Od redaktorów: Perspektywa Foucaultowska we współczesnej refleksji badawczej*, Przegląd Socjologii Jakościowej, t. 12, nr 1, s. 6–15, http://www.przegladsocjologiijakosciowej.org/volume33_pl.php (dostęp: 10.09.2018).
- Marynowicz-Hetka E., 2015, *Pedagogizacja życia społecznego – spojrzenie z oddalenia*, Nauki o wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne, nr 1/2015, DOI: 10.5604/17339758.1173571, s. 178–189.
- McIlvenny P., Zhukova Klausen J., Bang Lindegaard L. (eds.), 2016, *Studies of Discourse and Governmentality. New perspectives and methods*, Amsterdam–Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company.
- Ostrowicka H., 2015, *Urządzanie młodzieży. Studium analityczno-krytyczne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Peters M.A., Besley A.C., Olsen M., Maurer S., Weber S. (eds.), 2009, *Governmentality studies in education*, Rotterdam: Sense Publishers.
- Simons M., Masschelein J., 2008, *The governmentalization of learning and assemblage of a learning apparatus*, Educational Theory, no. 58(4), pp. 391–415.